

- соціально-психологічні – заохочення, соціально-психологічний клімат у колективі, рівень творчої праці, рівень здатності персоналу долати стереотипи, гнучко та швидко реагувати, а в значній мірі і передбачувати ринкові потреби.

Аксіомою є те, що конкурентоспроможний бізнес сьогодні не можливий без інноваційного мислення топ-менеджменту, розвинутої науково-дослідницької роботи та висококваліфікованого творчого, «швидкого на підйом» персоналу. Успішний інноваційний бізнес складається з трьох ключових складових: люди, процеси, технології.

Перелік посилань:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.10.2020).
2. Наукові дослідження і розробки у 2018 році. База даних: Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.10.2020).
3. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/07/25/novyna/ekonomika/ukrayina-opustylasyarejtynhuinnovaczijnyh-krayin> (дата звернення: 14.10.2020).
4. **Федулова Л.І., Марченко О.С.** Економічна теорія та право. 2015. № 2 (21), С. 21–33.
5. **Павленко І.А., Гончарова Н.П., Швиданенко Г.О.** Економіка та організація інноваційної діяльності: Навч.- метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. 150 с.
6. **Алейнікова О.В., Притула Н.М.** Інноваційний та інвестиційний менеджмент. Навчальний посібник. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. 614 с.
7. **Горелов Д.О., Большенко С.Ф.** Стратегія підприємства. Харків: Вид-во ХНАДУ, 2010. 133 с.
8. **Ілляшенко С.М.** Маркетингова товарна політика. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 234 с.
9. **Маслак О.О., Дорошкевич К.О.** Чинники впливу на інноваційну діяльність промислових підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. № 22.8, С. 269–274.

1.2 Характерні риси інноваційних процесів в економіці України

Денисенко М.П.

Інноваційний розвиток підприємств України на сьогодні має здебільшого реактивний характер. Обмеженість інвестиційних ресурсів підприємств та відсутність досвіду організації процесу управління інноваційним розвитком призводить до несистематичності та неефективності інновацій-

них процесів. Недостатня розробленість стратегічних підходів до планування нововведень змушує підприємства реалізувати короткострокові інноваційні цілі, спрямовані, в основному, на часткове поліпшення виробництва, та не дозволяє повноцінно використовувати їх інноваційний потенціал [1].

Існує кореляція між поняттям «інновація» й «конкурентоспроможність»: що вищий ступінь розвитку інновацій, то вища конкурентоспроможність економіки, тобто система здатна виробляти продукцію нової якості, на яку є більший попит, із меншими витратами тощо. Україна в цьому питанні суттєво відстає від топ-групи держав й, як результат, володіє економікою з низькою доданою вартістю, неконкурентоспроможною продукцією, орієнтованою на видобуток та мінімальну обробку сировини, імпортує високотехнологічне обладнання. Частка нематеріальних активів у собівартості української продукції не перевищує 0,5–2%, що в 20 й більше разів нижче, ніж в економічно розвинених країнах [1].

Згідно закону України «Про інноваційну діяльність» [1]:

- інновації – новотворені (застосовані) та (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукції або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва та (або) соціальної сфери;

- інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок й зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг;

- інноваційний продукт – результат науково-дослідної та (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом;

- інноваційна продукція – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом;

- інноваційний проект – комплект документів, що визначає процедуру та комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення та реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції;

- пріоритетний інноваційний проект – інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;

- інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє та реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг.

Розманітість специфічних умов в інноваційній діяльності, зокрема економічних, організаційних й інших призводить до того, що, незважаючи

на спільність предмета інновацій, кожне її впровадження є унікальним. Водночас існує сила-силенна класифікацій інновацій й, відповідно, суб'єктів інноваційної діяльності. Розглянемо деякі з них.

Існують розбіжності між радикальними інноваціями і такими, що вдосконалюють або модифікують, відображають якісні розходження у рівні новизни відповідних нововведень і вказують на залежність других від перших. Радикальні інновації слугують за базу для наступних удосконалень. За цими розбіжностями простежуються два істотно різних типи суб'єктів інноваційної діяльності, їхні організаційні структури багато в чому протилежні, а їхнє співвідношення є вельми діалектичним.

Особливості інноваційних процесів, які має враховувати інноваційний менеджер при створенні організаційно-економічного механізму власної справи, впливають із переважного виду нововведення. Важливим етапом аналізу інновацій є їхня класифікація за певними ознаками (табл. 1.3). Наведені в таблиці класифікації підтверджують, що процеси нововведень є різноманітними й різними за своїм характером, а отже форми їхньої організації, масштаби і способи впливу на інноваційну діяльність також дуже різноманітні [3].

Таблиця 1.3 – Класифікація інновацій за певними ознаками

Ознака класифікації	Характеристика
За ступенем радикальності (новизни, інноваційному потенціалу, оригінальності технічного рішення тощо)	Радикальні (піонерні, базові, наукові і тощо), ординарні (винаходи, нові технічні рішення)
За характером застосування: - продуктові; - технологічні; - соціальні; - комплексні; - ринкові	Орієнтовані на виробництво і використання нових продуктів. Націлені на створення й застосування нової технології. Орієнтовані на побудову й функціонування нових структур
За стимулом появи (джерелом)	Нововведення, спричинені розвитком науки і техніки, потребами виробництва і ринку
За роллю у відтворювальному процесі	Споживчі й інвестиційні
За масштабом (комплексності)	Складні (синтетичні) і прості
Для кого є нововведеннями	Для виробника і споживача; для суспільства в цілому; для ринку

Серед економістів, які досліджують проблеми нововведень, важливе місце належить німецькому вченому Г. Меншу, котрий намагався пов'язати темпи економічного зростання й циклічність із появою базисних нововведень. На його думку, в моменти, коли базисні нововведення вичерпують свій потенціал, виникає ситуація «технологічного пата», що й визначає застій в економічному розвитку [4, с. 14]. Така постановка питання і введення в обіг даного визначення мають велике наукове, а зважаючи на сучасну ситуацію в Україні, – і практичне значення. Менш вважав, що промисловий розвиток – це перехід від одного технологічного пата до іншого. Завдяки появі базисних нововведень виникають нові підприємства, цикли розвитку яких взаємозалежні. Виробництво нових товарів на початковій стадії, як правило, відстає від попиту й тому характеризується в цей період високими темпами зростання. Менш пов'язує циклічність економіки з циклічністю нововведень і фазами розвитку нових підприємств. Він вказував на момент, коли виробництво нових товарів починає перевищувати попит. Від цього часу фірми починають шукати виходи на зовнішні ринки, падає норма прибутку, і все менше засобів спрямовується на інвестиції. Капітали перетікають на фінансові ринки. Рано чи пізно спекулятивні фінансові операції сягають гігантських розмірів, і норма прибутку в грошово-кредитній сфері стає нижчою від такої у промисловості. З точки зору Г. Менша, це означає, що фінансова сфера дозріла для інвестицій у реальний сектор. Це дуже актуально для української практики. Очевидно, що економіка України не готова до інвестицій, оскільки прибутковість фінансових операцій перевищує середню прибутковість фінансових інвестицій.

Багато положень концепції Г. Менша були критично розглянуто й розвинуто іншими авторами. Зокрема, німецький економіст А. Кляйнкнехт уточнює тезу про формування кластерів інновацій на стадії депресії. Він вважає, що кластери інновацій-продуктів дійсно утворюються на фазі депресії, а от інновацій-процесів – на стадії підвищення «довгої хвилі» [5].

Значне місце в теорії інноваційного менеджменту посідають концепції, що висвітлюють формування технологічних систем та способи поширення інновацій. Ці концепції розвиває ряд учених, серед них можна виділити англійських економістів К. Фрімена, Д. Кларка та Л. Суїте. Вони ввели поняття технологічної системи взаємозалежних сімейств технічних та соціальних інновацій. Автори вважають, що темпи економічного зростання залежать від формування, розвитку і старіння технологічних систем. Дифузія, або процес поширення інновацій, розглядається ними як механізм розвитку технологічної системи. Автори пов'язують темпи дифузії нововведень з ринковим механізмом. Вони відзначають, що дифузія інновацій вимагає відповідних умов і стимулювання. Поштовхом до розвитку економіки служить поява базисних інновацій в окремих галузях виробни-

цтва (тут проглядається подібність з концепцією Менша). Старіння технологічних систем в одних країнах і поява нових в інших призводить до нерівномірності міждержавного розвитку. Економічне зростання розглядається як наслідок появи нових галузей.

Певіт і Уолкер виділяють сім типів інновацій, залежно від ступеня використання в них наукових знань та їхнього широкого застосування [6]:

1) засновані на використанні фундаментальних наукових знань, результати яких широко застосовуються у різних сферах суспільної діяльності (ЕОМ тощо);

2) інновації, що також базуються на наукових дослідженнях, проте мають обмежену область застосування (наприклад, вимірювальні прилади для хімічного виробництва);

3) розроблені з використанням вже існуючих технічних знань нововведення з обмеженою сферою застосування (наприклад, новий тип змішувача для сипучих матеріалів);

4) інновації, що входять у комбінації різних типів знань в одному продукті;

5) використання одного продукту в різних галузях;

6) технічно складні нововведення, що виникли як побічний результат великої дослідницької програми (керамічна каструля, створена на основі досліджень, що проводилися в рамках космічної програми);

7) застосування вже відомої техніки або методів у новій галузі.

Інноваційний процес можна визначити як процес послідовного перетворення ідеї на товар. Він проходить етапи фундаментальних, прикладних досліджень, конструкторських розробок, маркетингу, виробництва, нарешті, збуту, – процес комерціалізації технологій.

Інноваційний процес може бути розглянутий із різних позицій і з різним ступенем деталізації.

По-перше, як паралельно-послідовне здійснення науково-дослідної, науково-технічної, інноваційної, виробничої діяльності й маркетингу.

По-друге, як тимчасові етапи життєвого циклу нововведення від виникнення ідеї до її розробки й поширення.

По-третє, як процес фінансування й інвестування розробки і поширення нового виду продукту або послуги. Тут він виступає як окремий випадок поширеного в господарській практиці інвестиційного проекту.

У загальному вигляді інноваційний процес являє собою одержання і комерціалізацію винаходу, нових технологій, видів продуктів і послуг, рішень виробничого, фінансового, адміністративного або іншого характеру й інших результатів інтелектуальної діяльності.

Зародження інноваційної ідеї і можливість використання нових наукових результатів відбуваються на етапі фундаментальних та пошукових досліджень, прикладних досліджень і розробок [7].

Процес створення й освоєння нової техніки починається з фундаментальних досліджень (ФД), спрямованих на одержання нових наукових знань і виявлення найбільш істотних закономірностей. Мета ФД – розкрити нові зв'язки між явищами, пізнати закономірності розвитку природи і суспільства стосовно їх конкретного використання. ФД поділяють на теоретичні й пошукові [7].

Результати теоретичних досліджень виявляються в наукових відкриттях, обґрунтуванні нових понять і уявлень, створенні нових теорій. До пошукових належать дослідження, завданням яких є відкриття нових принципів створення ідей і технологій. Завершуються пошукові ФД обґрунтуванням й експериментальною перевіркою нових методів задоволення суспільних потреб. Усі пошукові ФД проводяться як в академічних установах і ЗВО, так і у великих науково-технічних організаціях промисловості й лише персоналом високої наукової кваліфікації. Пріоритетне значення фундаментальної науки в розвитку інноваційних процесів визначається тим, що вона виступає генератором ідей, відкриває шляхи в нові області знання.

Наступний етап інноваційного процесу – прикладні науково-дослідні роботи (ПД). Їхнє виконання пов'язане з високою імовірністю одержання негативних результатів. Виникає ризик втрат при вкладанні засобів у проведення прикладних НДР. Інвестиції в інновації, що мають ризиковий характер, називаються ризикоінвестиціями.

Етап дослідно-конструкторських і проектно-конструкторських робіт пов'язаний з розробкою нового виду продукції. Він включає: ескізно-технічне проектування, випуск робочої конструкторської документації, виготовлення й випробування дослідних зразків.

Під дослідно-конструкторськими роботами (ДКР) мається на увазі застосування результатів ПД для створення (або модернізації, удосконалення) зразків нової техніки, матеріалу, технології. ДКР – це завершальна стадія наукових досліджень, своєрідний перехід від лабораторних умов і експериментального виготовлення до промислового виробництва. До ДКР належать: розробка визначеної конструкції інженерного об'єкта або технічної системи (конструкторські роботи); розробка ідей і варіантів нового об'єкта; розробка технологічних процесів, тобто способів об'єднання фізичних, хімічних, технологічних та інших процесів із трудовими в цілісну систему.

Результати інноваційної діяльності практично реалізуються на ринковому етапі, який включає упровадження на ринок, розширення ринку, зрілість продукту і спад.

На стадії передсерійного виробництва проводяться дослідні й експериментальні роботи. Експериментальні роботи спрямовані на виготовлення, ремонт і обслуговування спеціального устаткування, необхідного для проведення наукових досліджень і розробок.

Стадії промислового виробництва включають два етапи: власне виробництво нової продукції та її реалізацію споживачам. Перший – це безпосереднє суспільне виробництво матеріалізованих досягнень науково-технічних розробок у масштабах, зумовлених попитом споживачів. Другий – доведення нової продукції до споживача.

За виробництвом інновацій настає їхнє використання кінцевим споживачем з рівнобіжним наданням послуг, забезпечення безаварійної економічної роботи, а також необхідна ліквідація застарілого і створення замість нього нового виробництва [7].

Вже на початковій стадії процесу управління підприємство візьме до уваги криву життєвого циклу виробу, тобто періоди її підйому й зниження, зумовлені впливом ринкової конкуренції [8].

На відміну від НТП, інноваційний процес не закінчується так званим впровадженням, тобто першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. Цей процес не переривається й після впровадження, бо в міру поширення (дифузії) нововведення вдосконалюється, стає ефективнішим, набуває раніше не відомих споживчих властивостей. Це відкриває для нього нову область застосування і ринки, а отже – й нових споживачів [3].

Отже, інноваційний процес спрямований на створення необхідних ринку продуктів, технологій або послуг і здійснюється в тісній єдності із середовищем: його спрямованість, темпи, мета залежать від соціально-економічного середовища, у якому він функціонує й розвивається.

Як свідчить світовий досвід, визначення національних пріоритетних напрямів розвитку науки і нових технологій складається з трьох взаємозалежних процесів: формування головної стратегічної мети держави, облік загально визнаних світових пріоритетів та відображення національних особливостей, специфіки країни. Урахування досвіду розвинених країн у той час, коли Україна перебуває на шляху пошуку підходів та інструментів, що змогли б забезпечити стійкий економічний розвиток, має надзвичайно велике значення [9]. Згідно з вимогами часу основою стратегічного курсу розвитку України, її визначальними пріоритетами мають стати розробка й реалізація державної політики, спрямованої на структурну модернізацію господарського комплексу, якнайшвидший його перехід на інноваційний шлях розвитку і становлення України як високотехнологічної держави. Пріоритет інноваційного розвитку національної економіки й активна роль держави у процесі структурних перетворень визначено на найвищому державному рівні. Інноваційний розвиток наразі стає не лише «національною економічною ідеєю», а й тактикою державної економічної й гуманітарної політики. Розробка системи державного регулювання включає також визначення найважливіших соціальних, економічних та інших цілей і завдань на перспективу, в т.ч. соціальних орієнтирів, основних пропорцій і

структурних зрушень, а також найбільш ефективною соціально-економічною політикою, яка сприяє їхній реалізації. При цьому визначення економічної мети має здійснюватись для країни в цілому, окремих її регіонів, сфер економіки, територіально-виробничих формувань, виходячи з нагальної необхідності задоволення потреб суспільства, наявних ресурсів і визначених пріоритетів розвитку.

Перелік посилань:

1. Інструменти та методи комерціалізації інноваційної продукції: монографія / за ред. д.е.н., проф. Ілляшенка С.М., к.е.н. доц. Біловодської О.А. — Суми: Територія, 2018. 382 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність». Документ 40-IV, редакція від 05.12.2012, підстава – 5460-VI [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. Економіка та організація інноваційної діяльності: підручник (третє видання) за ред. Волкова О.І., Денисенко М.П. К. : Центр учбової літератури, 2007. 662 с.
4. **Mensch G.** Stalemate in technology: innovation overcome the depression. Cambridge: Mass, 1979. P. 14.
5. **Kleinknecht A.** Innovation patterns in crisis and prosperity: Schumpeter's long cycle reconsidered. Hong Kong, 1987.
6. Инновационный менеджмент / Под ред. П.Н. Завлина, А.К. Казанцева, Л. Э. Миндели. М.: ЦИСТ, 1998. 559 с.
7. **Медынский В.Г.** Инновационный менеджмент. Учебник. М.: ИНФРАМ, 2002.
8. Организация и управление машиностроительным производством / Под ред. Б.П. Родионова. М.: Машиностроение, 1989.
9. **Денисенко М.П., Будакова О.Ю.** Механізм державного управління інноваційної діяльності на регіональному рівні. Науковий вісник: Державне управління. № 1. 2018. С. 34-47.

1.3 Створення механізмів комерціалізації інноваційної продукції для зростання економіки України

Кулаков О.О.

У сучасних економічних умовах визначальним фактором економічного розвитку є інноваційна продукція. Саме успішна реалізація інновацій призводить до економічного зростання, інновації є надійним інструментом для підвищення конкурентоспроможності підприємств. У зв'язку з інтеграцією України до європейського економічного простору спостерігається поступова переорієнтація підприємств на інноваційно-інвестиційну евро-